

A turizmus mint katalizátor az európai integráció folyamatában

Dr. Rátz Tamara

Tanszékvezető főiskolai tanár
Kodolányi János Főiskola Turizmus Tanszék

Kodolányi Szabadegyetem, 2009. szeptember 23.

Az előadás alapjául egy MTA Bolyai János kutatási ösztöndíjjal támogatott három éves (2006-2009) kutatási projekt szolgált, amelynek alapvető célja annak vizsgálata, hogy a turizmus fejlődése milyen hatást gyakorolt az európai integrációs folyamatra. A kutatás alaphipotézise szerint a turizmus mint helyváltoztatást generáló jelenség egyúttal integráló tényezőnek is minősül Európán belül, hiszen mind fizikailag, mind pedig társadalmi, kulturális és gazdasági síkon megvalósítja a személyek, vállalatok és ideák közeledését és összekapcsolódását.

Európai integráción nem kizárólag az Európai Közösség, illetve az Európai Unió kialakulását értjük, hanem azt a folyamatot, amelynek következtében az elmúlt évezredek során létrejött a mai értelemben vett Európa. Ez a folyamat egyrészt magában foglalja a gazdasági és politikai egymásrautaltság erősödését, az európai belső piac kialakulását, az európai nemzetgazdaságok és a nemzetgazdaságok feletti multinacionális gazdasági hálózatok együttműködésének egyre szorosabb kapcsolódását, tehát a globalizációs folyamat gazdasági dimenziójának az európai kontinensen való érvényesülését. Másrészt az európai integráció folyamatának szerves része a kultúrák kölcsönhatása, az egyéni és a közösségi szintű interkulturális kommunikáció, az Európát jellemző diverzitás, valamint az európai civilizáció közös örökségének kialakulása, dinamikus változása és tudatos megőrzése.

A turizmus olyan nemzetközi gazdasági-társadalmi jelenség, amely természetéből adódóan mind jelentős fizikai mobilitással jár, mind pedig erőteljes kultúraközi kommunikációt indukál, így fejlődése egyúttal mind fizikai, mind pedig virtuális – üzleti, kulturális, személyes – hálózatok kialakulását is eredményezi. A kutatási projekt keretében sor került többek között a turizmushoz kapcsolódó közlekedési hálózatok elemzésére, az európai szálláshely-szektorban érvényesülő horizontális és vertikális integrációs folyamatok vizsgálatára, az Európán belül létező személyes hálózatok és testvérvárosi kapcsolatok tanulmányozására, valamint a kulturális szférában megvalósuló integrációs kezdeményezések értékelésére.

A turizmus mind a keresleti, mind pedig a kínálati oldalt vizsgálva integráló tényezőnek tekinthető Európában. A keresleti oldalon a turisták fizikai áramlása elősegítheti más kultúrák megismerését és az egyének közötti kapcsolatteremtést, az állandó lakóhelyen kívüli desztinációk felkeresésével együtt járó tudásgyarapítás és a megváltozott környezethez való – bár kétségtelenül ideiglenes – alkalmazkodás kényszere pedig hozzájárulhat az európai turisztikai-kulturális-társadalmi szférán belül a heterogenitás mérséklődéséhez. A kínálati oldalon különösen érdemes kiemelni a turisztikai infra- és szuprastruktúrának a globális keresleti igényekhez való alakításából adódó egységesedési tendenciát s ehhez kapcsolódóan az uniformizált minőségi sztenderdek nemzetközi szintű elterjedését, valamint a globális piaci verseny méretgazdaságossági elvárásainak a turisztikai vállalati szférára gyakorolt integrációs hatásait.

A szabadidős és hivatáshoz kapcsolódó, turisztikai motivációjú utazások évente százmilliós nagyságrendű, korábban elképzelhetetlen mértékű nemzetközi turisztikai mobilitást eredményeznek, jelentős gazdasági és társadalmi hatást gyakorolva helyi, regionális, nemzeti és nemzetközi szinten egyaránt. A globális turizmus rendszer egyszerre a

következménye és dinamikus előidézője a világpiacon és a nemzetközi szolgáltatáskereskedelem összetett hálózatokon és kapcsolatokon alapuló integrációjának.

A turizmus olyan térben működő jelenség, amely nagyszámú szereplő mobilitása révén, különböző hálózatok keretében jön létre. A turizmus rendszerének elemzése több szempontból is kiváló lehetőséget nyújt hálózatelméleti megközelítésre: egyrészt informális hálózatot alkotnak maguk a turisztikai desztinációk és az azokat a turisták mobilitásán keresztül összekapcsoló áramlások, másrészt magának a turisztikai rendszernek a működéséhez szükséges különféle fizikai és együttműködésen alapuló hálózatok kialakítása és működtetése. Harmadrészt számos személyes hálózat alakul ki a turizmusban való egyéni részvételhez kapcsolódóan, mind az utazást megelőzően és azt inspirálva (például virtuális közösségek vagy nemzetközi baráti/rokoni kapcsolatrendszerek formájában), mind azt követően (kapcsolattartás az utazás során szerzett új ismerősökkel, legyenek azok szintén turisták vagy a felkeresett desztinációk lakosai).

A kutatás eredményei alapján megállapítható, hogy például a személyes hálózatok kiterjedtségének mértéke jelentős hatással lehet egy desztináció turisztikai keresletének idő- és térbeni struktúrájára, valamint az odalátogató turisták motivációjára is: a VFR-turizmusban ugyanis a desztináció vonzerői jóval kevésbé befolyásolják a fogyasztó utazási döntését, mint általában a szabadidős turizmusban, s a résztvevők között kialakuló szorosabb kapcsolatok nagyobb valószínűséggel teszik lehetővé a kultúrák közötti kommunikációt. Az ismertetett felmérés válaszadóinak nemzetközi kapcsolatrendszere döntően a külföldön élő magyar ismerősökre terjed ki, viszonylag jelentős azonban a baráti-rokoni hálózatok által indukált utazási aktivitás. A jelenleg csekély szerepet játszó virtuális turisztikai közösségek jelentősége a jövőben várhatóan növekedni fog, az így kialakuló személyes kapcsolatok pedig további változásokat eredményezhetnek az európai utazási piac struktúrájában.

Megvizsgálva a turizmus és a közlekedés összetett kapcsolatrendszerét, összességében kétirányú kölcsönhatás figyelhető meg a két tényező között, amely egyúttal befolyásolja az európai integráció folyamatait is. Az unió országaiban döntően állami prioritásként megjelenő tudatos turizmusfejlesztés keretében a turisztikai kereslet hatást gyakorol a közlekedési hálózat és a közlekedési szolgáltatások fejlődésére, viszont a közlekedés fejlődése egyben előfeltétele is a turisztikai desztinációk sikeres működésének. Az európai turisztikai kereslet térbeni megoszlásának alakulása párhuzamos az európai közlekedési hálózatok változásával. Természetesen a turisztikai keresleten belül a szabadidős és az üzleti szegmensek magatartása különbözőképpen befolyásolja a közlekedési szektor működését. Lényeges továbbá annak felismerése is, hogy a turizmus keresleti oldalán felmerülő – azaz a látogatók által támasztott – közlekedési szükségletet kiegészíti a turisztikai kínálat működtetéséből eredő közlekedési kereslet, mind a személyszállítás (például szezonális munkaerő áramlása), mind pedig az áruszállítás (például nyersanyag vagy berendezés külföldről történő megrendelése) területén.

A turizmus fejlődése Európában számos szempontból hozzájárulást jelent az európai integráció folyamatához, amely viszont a személyek szabad áramlásának biztosítása révén elősegíti a kontinensen az intraregionális turistaáramlás növekedését. A közlekedési piac Európán belüli liberalizálása az elmúlt évtizedek során a közlekedési szolgáltatások árának relatív – illetve a nemzetközi versenynek leginkább kitett légitársaságok esetében abszolút – csökkenését idézte elő, ami ösztönözte az Európán belüli utazások iránti keresletet és az európai lakosság személyes mobilitásának növekedéséhez vezetett. A keresletnövekedés következtében bővülő piac a meglévő közlekedési szolgáltatók tevékenységének térbeli kiterjesztését, transznacionális vállalati együttműködések létrejöttét és új szolgáltatók megjelenését eredményezte. A kínálati oldalon végbemenő változások következtében pedig új kapcsolódási rendszerek alakultak ki Európán belül, az utazási idő és költségek csökkentésével virtuálisan közelebb hozva egymáshoz egyébként földrajzilag távol lévő területeket, elősegítve ezáltal Európa mint egységes desztináció belső és külső pozicionálását.